



NORMAN OLER (1970), nemački autor i scenarista. Pohađao je Hamburšku školu novinarstva i studirao kulturologiju i filozofiju. Njegov prvenac *Die Quotenmaschine* iz 1995. bio je prvi roman na svetu objavljen na internetu. Drugi roman, *Mitte* (2001), *Špigel* je proglasio Olerovim remek-delom, a romanom *Stadt des Goldes* (2003) zaokružio je svoju tzv. *Gradsku trilogiju*. Istorijskim romanom *Die Gleichung des Lebens* (2017) postigao je takođe veliki uspeh. Autor je filmskih scenarija, uključujući i *Palermo Shooting* režisera Vima Vendersa.



blumizdavastvo.rs

b

Norman Oler

LSD ZA MAMU

*Nacistička Nemačka, CIA i početak
ere upotrebe psihodeličnih droga*

edicija

KIKLOPI (knjiga br. 17)

prevod

Danica Koljanin

uredništvo

Aleksandar Šurbatović

Tamara Krstić

Milica Belobrk

lektura

Lidija Kusovac

korektura

Vesna Crepuljarević

naslov originala i prava

DER STAERKSTE STOFF (TRIPPED)

Copyright © Norman Ohler, 2024



*Recikliraj, zasadi,
brini se o prirodi onako kako
se ona oduvek brinula o nama.*





za moje
roditelje

I LEK

Kada je agent Saveznog biroa za narkotike Artur Dž. Đulijani (Arthur J. Giuliani) 8. aprila 1946. stupio na dužnost kao službenik za kontrolu narkotika u američkom sektoru Berlina, imao je trideset sedam godina. Govorio je pomalo francuski i italijanski – jezike koje je pokupio na ulicama Njujorka – ali nije znao ni reč nemačkog. Nekadašnji glavni grad Rajha bio je poražen; rane koje su mu naneli britanski i američki bombarderi, kao i ruska artiljerijska vatra, bile su još uvek prisutne na svakom koraku. Gomile ruševina formirale su siluetu grada nalik na šifru, u kojoj su lutali duhovi prošlosti, dok su se istovremeno već nazirali budući svetskopolitički sukobi, a izmučeni stanovnici tragali za dragocenom normalnošću. Berlin je bio mesto koje je izmaklo kontroli, gotovo nemoguće za upravljanje, a ženama na ruševinama – takozvanim „trümmerfrauen” – tek je postepeno polazilo za rukom da raščiste ulice i učine ih ponovo prohodnim. Uništena metropola, u kojoj su hiljade ljudi živele među ruševinama, gotovo svi bez posla, u stanju koje je

osciliralo između iscrpljenosti i uzbuđenja zbog prilike da život počne ispočetka.

Slomljena privreda stvorila je raj za prevarante i dilere. Snabdevanje osnovnim potrepštinama odvijalo se preko crnih tržišta, gde se moglo nabaviti sve što nije bilo prikovano ili pričvršćeno – od proteze do podvezice. Na više od tri desetine lokacija, i na istoku i na zapadu, postojala su ova ilegalna mesta trgovine, prožeta mešavinom nepoverenja, očaja i blagog, zlatnog, grozničavog mentaliteta: manifestacije „potpune konfuzije i cinizma koji danas vladaju u Berlinu”, kako je izvestio *Vašington dejli njuz* (*Washington Daily News*).¹

Herši čokolade, graham keks, oreo keks, baterfinger, mars, džek denijels: ratom iscrpljeni Nemci bili su spremni da za takvu robu daju svoj *lajka* aparat, pa čak i bubreg. Viteški krst za jedan *snikers!* Džepni sat za jedan komad margarina. Žene su se doterivale i nudile svoje telo kao u izlogu. Sumnjivi tipovi šetkali su gore-dole, šaputali prolaznicima, na zglobovima nosili redove satova, a u postavi dugih kaputa mnoštvo ordena; sa šeširima zabačenim na potiljak, obavezno sa cigaretom u ustima. Saveznički vojnici mahali su rukama punim novca koji nisu smeli da pošalju kući. Jedan savremeni kriminolog sažeo je to: „Fenomen kriminala poprimio je razmere i oblike kakvi su u istoriji zapadnih kulturnih naroda bez presedana.”² Mogla se primetiti „deprofesionalizacija kriminala”. „Svi u ovom gradu imaju neku tajnu. Svi varaju i krađu, jer drugačije ne mogu da prežive.” Mutni poslovi postali su svakodnevnica širokih masa, a podzemlje je neodoljivo privlačilo ostatke građanskog društva. Zakoni se

više nisu poštovali, stroga je Hitlerova diktatura bila prošlost, sada je sve izgledalo dozvoljeno: „okruženje u kojem crna berza predstavlja normalan oblik kršenja zakona.”³ Zapzarap, ruska pozajmljenica za „oteti nekome nešto”, neprimetno je postala sveprisutna.

„Zabeležena je 'deprofesionalizacija kriminala'²: 'Svako u ovom gradu ima neku tajnu. Svi varaju i lažu, jer drugačije ne mogu da prežive.' Mutne radnje postale su svakodnevica za većinu ljudi, a podzemlje je neodoljivo privlačilo ono što je ostalo od građanske klase. Zakoni više nisu poštovani, stroga je Hitlerova diktatura bila prošlost, sada je sve delovalo dozvoljeno: 'okruženje u kojem su crnoberzaška posla postala uobičajen oblik kršenja zakona.'³ Zapzarap – ruska pozajmljenica koja znači 'nekome nešto oduzeti' brzom, uglavnom neprimetnom kretnjom – bila je svuda prisutna. Četiri sile okupacije – Sjedinjene Američke Države, Sovjetski Savez, Velika Britanija i Francuska – imale su pune ruke posla u ovom Berlinu kojim više nisu vladali nacisti, već nagoni porivi i borba za opstanak. Po raznim pitanjima formirane su među saveznicima 'radne grupe', pa tako i za gorući problem regulisanja trgovinom drogama koja se otela kontroli.”

Problem su predstavljale „ogromne količine narkotika” koje su poticale iz zaliha propale Vermahtove vojske – bile su ukradene ili izvučene iz ruševina bombardovanih zgrada i puštene u promet⁴: pervitin firme *Temler (Temmler)*, koji je sadržao metamfetamin, heroin iz *Bajera (Bayer)*, kokain iz *Merka (Merck)* u Darmštatu, navodno najbolji na svetu, i eukodal – opioid koji izaziva euforiju, omiljena droga Adolfa Hitlera,

takođe iz *Merka*. Zbog teških uslova života sve više ljudi posezalo je za supstancama koje su im pomagale da izguraju dan ili prebrode noć. Dok je broj drugih krivičnih dela u prvoj polovini 1946. porastao za 57%, prekršaji u vezi s drogama skočili su za čak 103%. Na crnom tržištu postizale su se „ogromne cene za krijumčarene droge”: „dvadeset rajhsmaraka za jednu injekciju morfijuma, 2.400 rajhsmaraka za pedeset tableta kokaina, 0,003 grama”⁵ Đulijanija su te visoke marže zabrinjavale jer je, prema njegovom mišljenju, „profite moglo da koristi nacističko podzemlje”⁶.

„Ako pokušate da zamislite kako bi izgledalo osnovati efikasnu kancelariju na Divljem zapadu 1776. godine, dobićete približnu predstavu o divljini u kojoj ovde delujemo”, pisao je njegov prethodnik Semjuel Brajdenbah (Samuel Breidenbach) u svom poslednjem pismu Vašingtonu, nakon čega je digao ruke od svega. Novi čovek, međutim, nije se lako pokolebao – rešio je da uvede red, sprovede novu regulativu o drogama, i to za celu Nemačku. Tu je misiju oficir za kontrolu narkotika rado prihvatio, u svojoj blistavoj američkoj vojnoj uniformi, uz platu koju mu je isplaćivalo Ministarstvo rata – četvrtinu veću od one u civilnoj službi. Suprotstavljeni interesi okupacionih sila, koje su pokušavale da Berlin povuku na svoju stranu, nisu ga previše impresionirali. Ipak je, kao Amerikanac, donosio mir, blagostanje i slobodu – šta bi tu moglo da bude loše?⁷

Ne doživljavaju svi ovaj haos negativno. Sedamnaestogodišnji pisac Hans Magnus Encensberger (Hans Magnus Enzensberger), koji nije morao da ide u školu jer je još nije ni bilo, opisivao je urušeni svet kao

obrazovnu ustanovu: „I bez škole se sada može mnogo naučiti o politici i društvu: na primer, može se naučiti da zemlja bez prave vlade može da bude vrlo prijatna stvar. Može se naučiti da nered može da bude nešto dobro. Na crnom tržištu uči se da kapitalizam uvek daje priliku snalažljivima. Može se naučiti da društvo može da se organizuje i bez centralne komande i upravljanja. U uslovima oskudice može se mnogo saznati o pravim potrebama ljudi. Može se naučiti da ljudi mogu biti prilagodljivi i da je najbolje da se na njihove velike reči i čvrsta uveravanja ne oslanjaš. Ukratko: uprkos nemaštini, ovo je divno vreme – ako si mlad i radoznao – jedan kratak letnji dan anarhije.”⁸

Ni Artur Đulijani, koji je imao kancelariju u američkom štabu u berlinskom Celendorfu, nije mogao da sakrije svoju fascinaciju neobičnim okolnostima: „Jednostavno je nemoguće zamisliti razmere razaranja Berlina”, pisao je u Vašington. „Možda će se jednog dana, posle mnogo godina, iz podruma uspeti izvući neka količina informacija – trenutno se sve tamo nalazi pod tonama ruševina koje su nekada činile zgrade iznad njih – ali to vreme još nije došlo.”⁹ Revnosno je ovde konfiskovao nešto, tamo hapsio nekoga, i slao fotografije u centralu FBN-a, Saveznog biroa za narkotike, kao dokaz svojih aktivnosti. Na njima su se mogli videti: ženske cipele sa šupljim potpeticama, vrata automobila čiji su nasloni za ruke bili napunjeni drogom, izdubljeni krompiri. Limenka kakaoa marke „Heršis” (*Hershey's*) puna kokaina. Ženske gaćice natopljene heroinom. Knjiga s tajnim pregradama, koja je, osim štiva, nudila i nešto drugačiju hranu za mozak.

Takvi manji uspjesi u istragama nisu značili mnogo – problem je bio strukturalne prirode. Nestankom starih nacističkih institucija nastao je vakuum koji su ilegalni trgovci znali da iskoriste. Kako da Đulijani tome doskoči? Onda se, sasvim neočekivano, pojavila nada. Pismom mu se obratio bivši gestapovac po imenu Verner Mittelhaus (Werner Mittelhaus): „Već dugo name-ravam da vam pišem, jer bih želeo da vas obavestim o aktivnostima centrale Rajha za borbu protiv zloupotrebe droga u poslednjim ratnim godinama.”¹⁰ Mittelhaus je u toj službi bio zaposlen, a u pismu je izrazio i ličnu želju: „Voleo bih vrlo rado ponovo da radim u borbi protiv droge. Pretpostavljam da ste zainteresovani za ovakvu vrstu rada u Nemačkoj i bio bih počastvovan ako bih mogao da doprinesem zajedničkoj borbi protiv krijumčarenja droge.” Pismo je završio rečima: „Nikada nisam bio član SS-a, bio sam samo član Nacionalsocijalističke partije (NSDAP), i to po nalogu svoje službe. Postoje dokazi koji potvrđuju moje antinacističke stavove. Bilo bi mi veoma drago da mi se javite.”

Đulijani je bio suočen s etičkom dilemom: da li da prihvati pomoć bivšeg naciste, koristi njegovo iskustvo i sluša njegove predloge o tome kako da se uredi ulice Berlina? Bio je to problem s kojim su se suočavali i drugi zapadni saveznici, dok s ruske strane nije bilo nikakvih kompromisa. Njegov šef Hari Dž. Anslinger (Harry J. Anslinger), s kojim je Đulijani razgovarao o tom predlogu, nije imao nikakvih moralnih nedoumica i iz Vašingtona je dao zeleno svetlo: „Možete slobodno da pogledate tog Mittelhausa malo izbliza – možda bi mogao da bude od koristi našoj organizaciji.”¹¹

Zapravo, šef Saveznog biroa za narkotike (*Federal Bureau of Narcotics*) divio se propalom nacističkom režimu zbog njegove striktne politike zabrane droga: „Situacija u Nemačkoj (...) bila je apsolutno zadovoljavajuća.”¹² U poređenju s haotičnom Vajmarskom republikom, nacisti su, po njegovom mišljenju, uveli red: „Na primer, 1939. godine, u poređenju s 1924, upotreba morfijuma pala je za 25%, a kokaina za 10%”, zapisao je Anslinger. Zahvaljujući „pažljivom nadzoru, krijumčarenje je praktično bilo nemoguće”, jer je „kriivično gonjenje zbog droge u predratnoj Nemačkoj bilo veoma efikasno”.¹³ Još u novembru 1945. godine hvalio je nacističke zakone o drogama kao uzor za Sjedinjene Države: bili su, kako je rekao, „stroži” i imali „bolju ustavnopravnu osnovu od naših”, pa je odlučio da prouči kontrolne mehanizme koji su se primenjivali u Nemačkoj tokom rata, kao i u zemljama i teritorijama pod nemačkom okupacijom.¹⁴ Njegov cilj bio je: „Da se stari i uspešni nemački zakoni ponovo uvedu što je pre moguće i da se sprovode s istom strogošću kao i ranije.”¹⁵ Nacisti su sa zavisnicima od droga brzo izlazili na kraj – slali su ih u koncentracione logore – i Anslinger je to smatrao prihvatljivom praksom. Ideološki pravaac nacističke borbe protiv droga, koji je bio otvoreno usmeren protiv Jevreja zbog njihovog navodno višeg procenta upotrebe opijata, očigledno ga nije nimalo uznemiravao. Sopstveni rasizam nije ni pokušavao da sakrije – u jednom internom dopisu upućenom šefovima stanica FBN-a, jednog afroameričkog doušnika nazvao je: „đumbirasti crnčuga” (*ginger colored nigger*).¹⁶ Još jedan njegov karakterističan istup pred

američkim Kongresom glasio je: „Marihuana navodi crnce da misle da su jednako dobri kao i belci.”¹⁷ Nimalo ne iznenađuje što mu je otvoreno nadimak u Vašingtonu bio Musolini – i to ne samo zbog njegovog nesrećnog izgleda.

Za Đulijanija je uspostavljanje kontakta s bivšim gestapovcem bilo prilično komplikovano. Nekadašnji službenik zloglasne uprave bezbednosti Rajha, koja je bila podređena šefu SS-a Hajnrihu Himleru (Heinrich Himmler), u međuvremenu se preselio u Kil, kako bi se sklonio i izbegao eventualno hapšenje od Rusa. Tamo gore, na obali, bila je stacionirana britanska vojska, koja je, takođe, bila zainteresovana za saradnju. „Razgovarao sam s bezbednosnim oficijom britanskog sektora, koji je komunicirao s kancelarijom u Kilu”, pisao je Đulijani Anslingeru. „Izgleda da će Mitelhaus biti primljen u kriminalističku policiju u britanskoj zoni.”¹⁸ Englezi su svog čoveka opisali kao „nesumnjivo efikasnog i pouzdanog”, s „izvanrednim vezama”. Đulijani je konstatovao da „nemaju nameru da ga puste, što je i razumljivo i razumno, kad se uzme u obzir kadrovski problem u celoj Nemačkoj”. Zapadni saveznici bili su uvereni da im je pomoć bivših nacističkih funkcionera neophodna kako bi društveni život u Nemačkoj mogao koliko-toliko da funkcioniše. Pronaći kadar bilo je izuzetno teško: „Mnogi mrtvi i dalje leže pod ruševinama i kamenjem Berlina, Frankfurta i drugih nemačkih gradova”, zabeležio je Đulijani, s dozom ciničnog realizma.

Oficir za kontrolu narkotika našao je alternativu: umesto s Mitelhausom, sastao se s drugim bivšim gestapovcem po imenu Akerman (Ackermann), „sposobnim,

energičnim i inteligentnim” bivšim nacistom, koji je mogao da mu pruži sve informacije koje bi inače dobio od Mitelhausa. Među njima su bili podaci o krijumčarima droge i njihovim trenutnim lokacijama, kao i kopije gestapovskih formulara za prijavu prekršaja u vezi s drogama i uputstva za nacističke službenike koji su ih gonili.¹⁹ Takva dokumenta Đulijaniju su delovala kao potencijalni predlošci za buduće američke obrasce. Na tim sastancima, Akerman se žalio da su stari nacistički zakoni „sada izvitopereni i da zbog toga gube na efikasnosti”. Đulijani ga je uverio da će „aktivnosti radne grupe ovde u Berlinu to ispraviti”.

Đulijaniju je bilo žao što nije mogao da Akermana zaposli i stavi „na platu i obrok”, ali je procenio da bi ovaj „u našoj zoni pao na denacifikaciji”²⁰ Jedna stvar mu je postajala sve jasnija: jedini pristup koji bi mogao da donese uspeh u obuzdavanju sve raširenije trgovine drogom u Berlinu i širom Nemačke bio je – „centralizovana ustanova kroz koju bi se kanalisale sve informacije o prometu droga, kako legalnom, tako i ilegalnom”. Takva institucija, slična nekadašnjem nacističkom zavodu za javno zdravlje Rajha, trebalo bi da „ima nacionalni domet”, jer, kako je obrazložio: „Zbog same prirode ilegalne trgovine drogama, njenog potpunog ignorisanja nacionalnih granica i česte efikasne organizacije na međunarodnom nivou, smatram da nijedan pokušaj koji se odrekne centralne nacionalne uprave ne može biti efikasan u sprečavanju razvoja široko rasprostranjene ilegalne trgovine drogama u Nemačkoj. Svaki pokušaj nezavisne kontrole u različitim zonama, bez stroge inspekcije i kontrole sve pošte, trgovine i

putovanja između zona, bio bi nedovoljan." Anslinger je hitnost centralizovanog pristupa opisao ovako: „To je međunarodno stečeno iskustvo – bezakonje u oblasti krijumčarenja droga ne zaustavlja se na granicama. (...) Ako bi se razvila opsežna ilegalna trgovina, Sjedinjene Države bi bile jedna od njenih glavnih žrtava, bez obzira na to iz koje zone taj tajni lanac potekne.”²¹

Đulijani je potom predložio da se nacističke regulative i zakoni o drogama jednostavno preuzmu, a da se u njima samo zamene nemački termini njihovim engleskim pandanima. Sastavio je i sledeću listu:

– „Nacistički zavod za javno zdravlje Rajha” (*Reichsgesundheitsamt*) treba da se nazove „Centralna kancelarija za narkotike za svaku zonu okupacije” (*The Central Narcotics Office for each Zone of Occupation*).

– „Pokrajinska kancelarija za opijum” (*Landesopiumstelle*) treba da se nazove „Kancelarija za opijum za zemlju ili pokrajinu” (*Opium Office of the Land or Province*). – „Savet Rajha” (*Reichsrat*) treba da se nazove „Saveznička kontrolna uprava” (*Allied Control Authority*).

– „Rajhstag” (*Reichstag*) treba da se nazove „Saveznička kontrolna uprava” (*Allied Control Authority*).²²

Anslingeru se ovaj pristup dopao – tim pre što bi sve bilo pod vođstvom Sjedinjenih Država. Plan je bio da Đulijanijeve aktivnosti u Berlinu ne ostanu ograničene samo na Nemačku. Cilj najvišeg američkog funkcionera za borbu protiv droga bio je da, preko novoosnovanih Ujedinjenih nacija, progura globalnu „promenu politike u pravcu strože zabrane”.²³ Njegova ambicija nije bila ništa manje od stvaranja regulatornog okvira za borbu